

Н.І. Білоконна,
канд. пед. наук, доцент,
Криворізький державний педагогічний університет

ДИТЯЧА ПЕРІОДИКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ АКТИВНОГО ЧИТАЧА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті подана загальна характеристика дитячої періодики та розглядається її роль у формуванні активного читача молодшого шкільного віку.

В статтє дається обцая характеристика детской периодики и рассматривается её роль в формировании активного читателя младшего школьного возраста.

The article gives general description of the periodic for children and shows its role in the formation of an active reader of younger school age.

Постановка проблеми. Читацька культура сучасної особистості високо оцінена світовою спільнотою: 2003-2013 роки оголошені ООН десятиліттям письменності. Проте в Україні, як і в багатьох країнах світу, спостерігається зниження рівня читацької культури. В результаті величезної кількості змін в житті суспільства за останні двадцять років статус читання, його роль, відношення до нього сильно змінилося. За ситуації, коли дитяча книжка перетворилася чи не на раритет, дитячий журнал і газета як більш мобільні форми могли хоча б частково задовільнити інформаційний голод і допомогти у формуванні активного читача.

Навчальний предмет «Читання», що охоплює класне й позакласне читання, є багатофункціональним. У процесі його вивчення здійснюється мовленнєвий, морально-естетичний, літературний, інтелектуальний розвиток школярів, виховується дитяча особистість.

Шкільною програмою передбачено ознайомлення учнів 3 класу з дитячою періодикою (газети і журнали). У 4 класі молодші школярі повинні набути умінь самостійно читати дитячу періодику, засвоїти поняття «число журналу», «рік видання», «примірник», «комплект» [3, с.107].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування школярів-читачів знайшли своє вирішення в наукових роботах В. Мартиненко, М. Наумчук, О. Савченко, Н. Скрипченко, Г. Підлужної, О. Почулайло та інших. Автори визначають першочиснови літературної освіти в початковій ланці школи, розглядають шляхи вдосконалення уроків класного і позакласного читання в їх взаємозв'язку. Певний науковий інтерес становлять праці вітчизняних та російських методистів О. Джежелей, А. Ємець, Н. Светловської, Н. Сметаннікової та ін., у яких знайшли висвітлення особливості формування активного читача молодшого шкільного віку.

Аналізуючи останні публікації з обраної теми (О. Провоторов, Р. Стаднійчук, Н. Юрьєва), ми переконалися у тому, що дитячі журнали в руках учителя при умілому їх доборі і використанні можуть багато в чому

допомогти і дітям, і педагогу. Вони є своєрідним апаратом систематизації, узагальнення і впорядкування знань, які вміщено в світі книг. Тому, на думку науковців, дитяча періодика повинна стати особливим предметом розгляду в початковій школі. Її роль у формуванні особистості молодшого школяра є надзвичайно великою [2, с.57].

Періодичні видання – це такі, що видаються через певні періоди (проміжок часу): один раз на місяць (журнали «*Барвінок*», «*Пізнайко*», «*Анголятко*», «*Яблунька*» та ін.); щотижня (газети «*Долоньки*», «*Чомучки*»). Учні повинні знати, що кожен номер журналу чи газети обов'язково має спільне (назва; рубрики, за якими розташовано матеріал; редакційний колектив) та відмінне (номер та дата видання; зміст матеріалу; ілюстративний матеріал).

Ознайомлення молодших школярів з дитячою періодикою – це не лише ефективний шлях формування активного читача, а й початок формування культури проведення дозвілля. Систематичне читання дитячих газет і журналів позитивно впливає на розвиток пізнавальних потреб учнів.

Мета статті: розглянути можливості впливу дитячих періодичних видань на формування активного читача у початковій школі в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Читання – це специфічна форма мовного спілкування людей за допомогою друкованих або рукописних текстів, одна з основних суспільних форм опосередкованої комунікації. Це активна взаємодія між комунікаторами (творцями текстів) і реципієнтами (читачами), сукупність диференційованих методів прилучення до культури, які різняться в залежності від типу, виду видання, змісту і характеру читання. Читач, як індивід, що сприймає друкований (рукописний) текст, повинен володіти для цього необхідними мовними і культурними навичками. Ці навички він, як правило, отримує в дитинстві і розвиває протягом свого подальшого життя під впливом багатьох, як залежних від нього, так і не залежних від нього, факторів [4, с.25].

В роботах Л. Виготського, В. Давидова, Б. Ельконіна, О. Леонтьєва, Г. Люблінської, С. Рубінштейна та інших вивчалася своєрідність структури дитячої свідомості на кожному віковому етапі, а саме, те, що кожен етап психічного розвитку дитини характеризується не лише особливим розвитком окремих психічних процесів і функцій, але й особливим їх поєднанням. На нього впливають як внутрішні, так і зовнішні фактори, як-то: потреба в спілкуванні, пізнавальна потреба і потреба в практичній дії, які і є головними рушійними силами розвитку дитини, а відтак, і його формування як читача [2, с.58-59].

У молодшому шкільному віці дитина оволодіває навичками самостійного читання і розуміння прочитаного. У віці 8-9 років соціальна ситуація розвитку дитини змінюється і характеризується особливою функцією спілкування: дорослий ще є для неї «психологічним центром ситуації».

Дитина «вільна» від мотивів безпосередньої користі і активне освоєння нею дійсності в цілому носить неутилітарний характер. Прекрасне, героїчне, комічне, смішне – домінанта відношення дітей цього віку до дійсності і до читання. В книзі він більш за все цінує явище чи факт, які викликають радість пізнання знайомого в незвичайному і незвичайного в знайомому, буденному, що поглиблюють і уточнюють його уявлення про навколишнє. Типологічна характеристика цього віку – опостизація факту і подвійне відношення до літературного твору: широта критеріїв оціночного відношення до літературного твору і вузький, порівняно з другими типами, діапазон читацьких запитів, їх специфічність і стабільність. Фактори звернення до конкретної книги в них теж інші [1, с.26].

Читачі-діти виділяють в літературних творах певні компоненти (ситуації і епізоди сюжету, вчинки героя, конкретну виразну деталь тощо), при цьому настільки стабільно, що наявність чи відсутність цих компонентів стають для них мірилом цінності, основним критерієм оцінки конкретної книги чи твору літератури. Вони не сприймають описовості. Психологи відзначають у дітей молодшого шкільного віку розшарування аналітико-синтетичної розумової діяльності, порушення зв'язків між аналізом і синтезом. Це відбивається на характері одержання і засвоєння знань, на характері його мислення.

Науковці стверджують, що втрату зв'язків з читанням в ранньому віці неможливо компенсувати в майбутньому. Молодший школяр лише вступає в майбутнє життя, у нього немає життєвого досвіду, і книга та дитячі періодичні видання для нього є невичерпаним джерелом відомостей, у них він знаходить відповіді на свої незліченні «чому?». Все що прочитано в дитинстві, часто запам'ятовується на все життя, впливає на подальший розвиток, на світосприймання, виробляє певні норми поведінки [2, с.60].

Кількість періодичних видань для дітей у державі свідчить про рівень її цивілізованості, культури, інтелекту, а також про перспективи її розвитку, її майбутнє. Нове покоління повинно формуватися під впливом вдалої державної політики, сім'ї, громадськості та джерел інформації, які гарантуватимуть повноцінний всебічний розвиток дитини. Думка про занепад дитячої журналістики, у зв'язку з ростом впливовості телебачення, є хибною, оскільки телебачення, або ж комп'ютер, в жодній мірі не замінє періодики – це різні засоби інформації, що по-різному впливають на інтелектуальну діяльність дитини [5, с.69].

Дитяча преса виконує, перш за все, функції популяризації пізнавальних та педагогічних ідей. Зміст дитячих часописів повинен розповідати читачам про нове в житті людей та навколишньому світі, відкриття науки і техніки. При цьому, всі матеріали, вміщені в дитячий друкований орган, не повинні суперечити морально-етичним нормам суспільства, більше того, вони мають пропагувати усталені цінності народу та суспільства в цілому.

Маючи стабільне вікове коло своїх адресатів, журнали намагаються ставати дедалі цікавішими, поліграфічно якіснішими, пробують розширити діапазон зворотного зв'язку зі своїми читачами (дитячі малюнки, поетичні та прозові першотвори, різноманітні конкурси, лотереї, нагороди), спонукають читачів до активної пізнавальної та комунікативної діяльності [2, с.56].

Важливе місце у формуванні активного читача молодшого шкільного віку відводиться урокам позакласного читання, в центрі яких – робота з періодичними виданнями.

Матеріали періодичних видань дають змогу:

– зацікавити учнів читанням (в періодиці подана якісна дитяча література: вірші, оповідання, загадки. Форма подачі – ігрова, яка захоплює дітей процесом читання і виводить молодших школярів у світ доступних їм книг);

– організувати роботу над побудовою діалогічних і монологічних висловлювань (переказ готових текстів і побудова своїх висловлювань на основі прочитаних чи прослуханих творів, розповіді про випадки із життя школярів);

– використовувати ігри, складання загадок, казок, відтворення готового тексту, його продовження, редагування, побудова творів різних типів за зразком тощо;

– практикувати створення мовленнєвих ситуацій, створення яких допомагає учням побачити в роботі над твором не просто завдання зрозуміти текст, а необхідність найбільш точно і повно висловити свою думку. Мовленнєві ситуації сприяють розкриттю і розширенню творчих можливостей учнів початкових класів.

Після ознайомлення зі світом вітчизняної преси для дітей справді не залишається сумнівів, що така скарбниця нестандартних завдань, авторських віршів, пізнавального матеріалу мусить бути належним чином використана у практиці сучасної початкової школи і, не в останню чергу, для формування активного читача з раннього шкільного віку.

Висновки. Отже, можемо зробити висновок, що дитяча періодика має великі перспективи розвитку. Допоки в Україні дитяча україномовна книга не здобуде статус домінуючої, її завдання виконуватимуть періодичні видання для дітей, тиражі яких щороку збільшуються. Використання на уроках позакласного читання різноманітних дитячих газет і журналів буде сприяти вихованню активного, вдумливого, творчого читача.

Список використаних джерел

1. Методика викладання української мови: навч. посіб. /За ред. С.І. Дорошенка. –К.: Вища школа, 1992. –298с.
2. Провоторов О. Дитяча періодика України як засіб розвитку мовленнєвої творчості школярів /Олексій Провоторов //Початкова школа. –2007. –№ 6. –С.55-60.
3. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. –К.: Видав. «Початкова школа», 2006. –432с.

4. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах /Олександра Яківна Савченко. –К.: Видав. «Початкова школа», 2006. –312с.
5. Стаднійчук Р. Сучасна українська періодика для дітей: хто є хто /Р. Стаднійчук //Слово і час. –1999. –№ 2. –С.69-72.

Л. Р. Шпачук,
канд. філол. наук, доцент,
Криворізький державний педагогічний університет

ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ФОРМ У КОНТЕКСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розглядаються форми навчання молодших школярів альтернативні традиційним, які забезпечують не тільки всебічний та оптимальний розвиток, а й виховання учнів.

В статье рассматриваются формы обучения младших школьников, альтернативные традиционным, которые обеспечивают не только всестороннее и оптимальное развитие, а и воспитание учеников.

In this article the forms of junior pupils' instruction, which are alternative to traditional, providing not only all round and optimum development, but also pupils' up-bringing are considered.

Постановка проблеми. Ідеалом сучасного навчання є особистість не з енциклопедично розвиненою пам'яттю, а з гнучким розумом, зі швидкою реакцією на все нове, з повноцінними, розвиненими потребами подальшого пізнання та самостійної дії, зі спрямованими орієнтувальними навичками і творчими здібностями. Це потребує глибокого переосмислення й оновлення системи початкової освіти через реалізацію ряду завдань, основними з-поміж яких є:

– всебічний розвиток індивідуальності дитини на основі виявлення її задатків і здібностей, формування ціннісних орієнтацій, задоволення потреб та інтересів, збереження й зміцнення морального, фізичного і психічного здоров'я школярів;

– формування у дітей бажання й уміння вчитися, виховання потреби і здатності до навчання впродовж усього життя, вироблення умінь практичного й творчого застосування набутих знань.

Тому цілком природно, що крізь призму діяльності учня вчителю необхідно переосмислити саму структуру навчально-виховного процесу, оволодіти такими педагогічними технологіями, які уможливили б свідому співучасть кожної дитини у навчанні.

Аналіз наукових досліджень з проблеми (Н. Волкова, С. Смирнов, А. Хуторський, О. Пометун, О. Овчарук, М. Махмутов) дозволяє говорити, що на сьогодні співіснують різні визначення дидактичної категорії «форми